

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛИКУ ОСОБИ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ PECULIARITIES OF CALLING A PERSON OUTSIDE UKRAINE

Приймак І.В., ад'юнкт кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Львівський державний університет внутрішніх справ

В статті розглянуто інститут інформування учасників кримінального провадження. Висвітлено специфіку системи заходів забезпечення кримінального провадження, а саме інформування учасників кримінального процесу у вигляді судових викликів осіб, що знаходяться за межами України. Наведено основні вимоги законодавства щодо здійснення судових викликів осіб, що знаходяться за межами України. Розглянуто основні засади міжнародної співпраці при здійсненні заходів забезпечення кримінального провадження.

Зазначається, що серед ряду проблем організації та функціонування органів досудового розслідування в Україні важливу роль слід відвести вирішенню питань здійснення виклику в кримінальному провадженні, оскільки належне виконання його суб'єктами своїх обов'язків щодо повідомлення учасників невід'ємно пов'язане з можливістю обох сторін безперешкодно реалізувати свої процесуальні права та виконувати покладені на них обов'язки.

Відзначено, що здійснення досудового розслідування та судового розгляду відрізняється специфічним характером процесу та імперативним методом регулювання цих правовідносин, які зумовлюють чітко виражену специфіку способів захисту громадянами своїх прав та законних інтересів, а також гарантій їх забезпечення. Однією з таких гарантій є норми кримінального процесуального законодавства, які передбачають форми та порядок здійснення виклику учасників кримінального провадження. Це суттєво відображається на реалізації таких засад, як право на доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, змагальність сторін та подання ними суду своїх доказів і у доведеності судом їх переконливості, оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, забезпечення права на захист та ін. Відзначається, що положення КПК України, які регулюють способи та порядок виклику учасників кримінального провадження, в окремих випадках характеризуються непослідовністю та суперечливістю.

Для досягнення мети виклику, яка полягає в забезпеченні можливості проведення окремих процесуальних дій і кримінального провадження в цілому, важливе значення має дотримання передбаченого законом порядку застосування виклику, який має бути достатньо оперативним і водночас містити гарантії дотримання прав учасників кримінального провадження. Виклик особи, яка перебуває за межами України, реалізується за допомогою повістки. Порядок вручення повістки особі, яка перебуває за кордоном, визначається міжнародним договором про правову допомогу, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.

Ключові слова: заходи забезпечення кримінального провадження, повідомлення, судовий виклик, запит, міжнародна допомога.

The article considers the institute of informing the participants of criminal proceedings. The specifics of the system of measures to ensure criminal proceedings are highlighted, namely informing the participants of the criminal process in the form of court summonses of persons outside Ukraine. The main requirements of the legislation on the implementation of court summonses of persons outside Ukraine are given. The basic principles of international cooperation in the implementation of measures to ensure criminal proceedings are considered.

It is noted that among a number of problems of organization and functioning of pre-trial investigation bodies in Ukraine, an important role should be given to solving issues of notification in criminal proceedings, because the proper performance of its subjects of their duties regarding the communication of participants is inseparably linked to the possibility of both parties to freely exercise their procedural rights and perform the duties assigned to them.

The article noted that the implementation of the pre-trial investigation and the trial is different and specific nature of the process by mandatory regulation of these relations that determine the specificity distinct ways of protecting citizens' rights and interests and guarantee their security. One of such guarantee is the rules of criminal procedural law, which provide for the concepts, forms and procedure of notification of participants in criminal proceedings. This is substantially reflected in the implementation of such principles as the right to access to justice and the bindingness of court decisions, the parties' adversarial nature and the submission of their evidence by the court, and the court's evidence of their persuasiveness, appeal against procedural decisions, actions or omissions, protection of the right of defense, etc. It is noted that the provisions of the CPC of Ukraine governing the methods and procedure of notification of participants in criminal proceedings are in some cases characterized by inconsistency and contradiction.

To achieve the purpose of the summons, which is to ensure the possibility of individual proceedings and criminal proceedings in general, it is important to comply with the statutory procedure for the summons, which must be sufficiently prompt and at the same time guarantee compliance with the rights of participants in criminal proceedings. The call of a person who is outside Ukraine is realized with the help of a summons. The procedure for serving a summons on a person who is abroad is determined by an international agreement on legal assistance, and in the absence of such - by diplomatic (consular) mission.

Key words: measures to ensure criminal proceedings, notification, summons, request, international assistance.

Постановка наукової проблеми. Повідомлення про виклик є важливим процесуальним документом. Надання йому нормативного характеру спрямоване на забезпечення прав та законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Закріплення в КПК такої норми створює відповідні умови для здійснення конституційного права кожного на правову допомогу (ст. 59 Конституції України), оскільки дострокове повідомлення особи про її процесуальний статус та призначення повісток дає йому можливість залучати адвоката надати кваліфіковану юридичну допомогу у кримінальному провадженні.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає, що міжнародна співпраця у кримінальному провадженні полягає у вживанні необхідних заходів щодо надання міжнародної правової допомоги шляхом здачі документів, проведення певних процесуальних дій, видачі

осіб, які вчинили злочин, тимчасової передачі осіб, кримінальне переслідування, переведення засуджених та виконання вироків. Принцип взаємодопомоги є основним положенням для будь-якого процесуального виду міжнародного співробітництва у кримінальному судочинстві, а міжнародна правова допомога є однією з процесуальних форм такої співпраці. Відповідно до КПК України, міжнародна правова допомога – це проведення процесуальних дій компетентними органами однієї держави, здійснення яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або виконання вироку, винесеного судом іншої держави або міжнародним судом. Одним із заходів забезпечення кримінального провадження при наданні міжнародної правової допомоги, визначених КПК України, зокрема, під час провадження, є вручення повідомлень особам, що перебувають за межами України.

Питанням, пов'язаним із здійсненням міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, свої праці присвячували О.І. Виноградова, Т.С. Гавриш, В.М. Гребенюк, І.В. Лешукова, В.Т. Малярченко, М.М. Михеєнко, М.І. Пашковський, А.С. Сизоненко, М.І. Смирнов та ін.

Метою статті є розгляд процедури вручення повідомлень в кримінальному провадженні особам, що перебувають за межами України.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна співпраця держав у боротьбі зі злочинністю – це співпраця держав, спрямована на розробку та координацію заходів щодо запобігання вчиненню злочинів та розробки комплексних цілей та завдань з мінімізації транснаціональних та внутрішніх незаконних діянь [1, с. 225].

Відповідно до норм КПК України, правоохоронні органи під час досудового розслідування мають право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого чи іншого учасника кримінального провадження на допит чи участь у інших провадженнях, якщо є достатні підстави для вважання, що він може давати докази, що мають відношення до кримінального провадження, або його участь у провадженні є обов'язковою [2].

Слідчий суддя під час досудового розслідування або суд під час судового розгляду має право за власною ініціативою або на вимогу слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, потерпілого, його представника викликати певну особу, якщо слідчий суддя чи суд знаходить достатні підстави вважати, що така особа може дати показання, що мають відношення до кримінального провадження, або його участь у провадженні є обов'язковою. Суд викликає учасників кримінального провадження, участь у судовому провадженні є обов'язковим. Людину викликають шляхом вручення повістки, надсилання її поштою, електронною поштою або факсиміле, здійснення дзвінків по телефону або телеграмі. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, повістка йому вручається через повнолітнього члена сім'ї особи або іншої особи, яка проживає разом з нею, житловою організацією за місцем проживання або адміністрацією за місцем роботи. Затриманого можна також викликати через тюремну адміністрацію. Повідомлення про виклик особи з обмеженою дієздатністю вручається її опікуну.

Відповідно до ст. 8 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (1959 р.) Свідок чи експерт, які не з'являються до суду за повісткою про вручення, про вручення якої подано прохання, навіть якщо повістка містить попередження про покарання, не можуть бути притягнутими до відповідальності, якщо він згодом добровільно з'явиться на території запитуючої сторони і буде належним чином викликаний до суду [3].

У рамках міжнародної правової допомоги повістка про виклик особи за межами України надсилається до компетентного органу іноземної держави не пізніше ніж за шістьдесят днів до дня появи особи. Відповідно до п. 7 ст. 135 КПК України, повістка особі, яка проживає за кордоном, вручається відповідно до міжнародної угоди про правову допомогу, обов'язкову згоду на яку надала Верховна Рада України, а за відсутності такої – через дипломатичні (консульське) представництва [4, с. 135]. Тому виклик особи, яка проживає за кордоном, здійснюється у порядку, передбаченому міжнародними договорами України, обов'язковий характер яких затверджений Верховною Радою України. До них належать, але не обмежуються ними, двосторонні та багатосторонні міжнародні договори у сфері правової допомоги у кримінальних справах. Кожна з цих міжнародних угод передбачає обсяг юридичної допомоги, який може бути наданий у визначеному ним порядку. Обов'язок особи давати показання поза запитуючою стороною договору є однією з дій, перед-

бачених майже у всіх міжнародних договорах. Останні також встановлюють певні гарантії непорушності особи, яка з'являється на повістку, щодо її недоторканності та неможливості застосування до нього примусових заходів, що обмежують його свободу протягом строку, передбаченого міжнародною угодою. Така гарантія важлива з точки зору забезпечення ефективності застосування цього заходу для забезпечення кримінального провадження. У разі відсутності міжнародної угоди про правову допомогу, повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається за сприяння дипломатичної (консульської) місії. Правовою основою функціонування дипломатичних представництв та консульських установ України є Закон України «Про дипломатичну службу», Положення про дипломатичне представництво України за кордоном, затверджене Розпорядженням Президента України від 22 жовтня 1992 р. №166/92-рп, Консульський Статут України, затверджений Указом Президента України від 2 квітня 1994 р. № 127/94 [5].

У ст. 7 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. Передбачає, що запитувана сторона вручає письмові документи та письмові вказівки суду, які надсилаються їй з цією метою стороною, яка запитує [6]. Послуга може бути здійснена шляхом простого надсилання письмових документів або судових доручень зацікавленій особі. Якщо сторона, яка запитує, звертається із чітко запитуваним запитом, запитувана сторона здійснює послугу у порядку, визначеному власним законодавством щодо вручення подібних документів, або особливим чином сумісним із цим законодавством. Підтвердження обслуговування здійснюється шляхом надання квитанції, датованої та підписаної відповідною особою, або заяви запитуваної сторони про послугу, в якій зазначається спосіб та дата такої послуги. Будь-яка Договірна сторона може, відповідно до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, вимагати, щоб повістки обвинуваченого на її території були передані її органами за деякий час до дати, визначеної для явки. Цей період визначений у наведеному вище твердженні, він не повинен перевищувати 50 днів. Цей термін враховується при встановленні дати появи та передачі наказу про дзвінки. Також Європейською конвенцією про взаємну допомогу у кримінальних справах визначено, що свідок або експерт, виступаючи перед судовими органами запитуючої сторони на повістку, не можуть бути притягнутими до кримінальної відповідальності, затриманню чи обмеженню будь-якого іншого обмеження його особистої свободи на території цієї сторони за діяння чи переконання, що передували його відходу з території запитуваної сторони [3].

Особа, викликана до судових органів запитуючої сторони для притягнення до відповідальності за діяння, що є предметом кримінального переслідування або порушення проти неї, не може бути притягнуто до кримінальної відповідальності, затриманню чи обмеженню будь-якого іншого обмеження особистої свободи, за вчинок, або судимості, які передували її виїзду з території запитуваної сторони і не зазначені в повістці. Наданий імунітет припиняється, якщо свідок, експерт або особа, притягнута до відповідальності протягом п'ятнадцяти днів, з дня, коли його присутність більше не потрібна для судових органів, які мають можливість залишити територію запитуючої сторони, залишає ту територію чи туди знову поверталися [3]. Відповідно до ст. 566 КПК України особа, яка перебуває за межами України, на слідчі чи інші процесуальні дії на території України викликається на підставі прохання (розпорядження) про міжнародну правову допомогу. Покликану особу, крім підозрюваного та обвинуваченого, повідомляють про суму та порядок відшкодування витрат, пов'язаних із повісткою. Запит (довіреність) у рамках міжнародної правової допомоги щодо виклику особи, яка

перебуває за межами України, надсилається до компетентного органу іноземної держави не пізніше ніж за шістьдесят днів до дня появи особи, або протягом іншого строку передбачена міжнародною угодою, яку надала Верховна Рада України [5].

Закликана особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності, затримана, не може бути взята під варту, не може бути застосована до інших заходів щодо забезпечення кримінального провадження або обмеження особистої свободи як кримінального злочину, що є предметом цього кримінального провадження, а також за будь-яке інше кримінальне правопорушення, вчинене до перетину державного кордону України (при в'їзді в Україну).

Викликана особа втрачає гарантії, передбачені цією нормою, якщо не виїжджає з території України, маючи таку можливість, протягом п'ятнадцяти днів або іншого періоду, передбаченого міжнародною угодою, обов'язковий характер якої затверджено Верховною Радою України, від отримання письмового повідомлення про розслідування, прокуратуру чи суд про відсутність необхідності в слідчих чи інших процесуальних діях за його участю. Щодо такої особи не може бути приведено до виконання вирок, ухвалений до перетину державного кордону України у зв'язку з викликом. Підозрю-

ваного, обвинуваченого або засудженого може бути затримано, щодо нього може бути застосовано запобіжний захід або приведено до виконання вирок лише за злочин, зазначений у повістці [7]. Судовий виклик видають за загальними правилами, передбаченими для виклику осіб у кримінальному провадженні (ст. 137 КПК України).

Висновки. Таким чином, виклик особи за межами України - це захід забезпечення кримінального провадження при наданні міжнародної правової допомоги, суть якої полягає у виклику підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого чи іншого учасника кримінального провадження для участі у провадженні досудового розслідування або в судовому провадженні у порядку, встановленому законом слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом у випадках, коли законом участь учасника кримінального провадження під час проведення певної процесуальної дії є обов'язковою або визнаною як такий слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом. Запит у рамках міжнародної правової допомоги щодо виклику особи, яка перебуває за межами України, надсилається до компетентного органу іноземної держави не пізніше ніж за 60 днів до дати появи особи або протягом іншого періоду, передбаченого міжнародною угодою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смирнов М.І. Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2005. 258 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 11.05.2020).
3. Мудряк Т. Міжнародне співробітництво щодо криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 211–216.
4. Антонюк А. Перспективи розвитку міжнародного співробітництва під час розслідування кримінальних правопорушень у контексті інтеграції України до Європейського співтовариства. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2015. № 10. С. 77–81.
5. Маланюк А.Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Львів, 2004. 230 с.
6. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах Страсбург, 20 квітня 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036
7. Сторожик Я.Б. Виклик особи, яка перебуває за межами України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2014. Випуск 28. Том 3. С. 115-119.